

SMMM STAJA GİRİŞ SINAVI

MALİYE

Konu Anlatım Kitapçığı

www.smmmonline.com

+90 850 303 0436

1. ÜNİTE

KAMU MALİYESİNE GİRİŞ

KAMU MALİYESİ:

Devletin harcamalarını ve gelirlerini inceler. Bir ülkenin milli gelirinin bir bölümü, devlet tarafından, kamu harcamalarını finanse etmek için kullanılır.

Peki kamu harcamaları nedir?

Kamu harcamaları:

Kamu kesimi birimleri tarafından bildirilen kamu hizmet taleplerini karşılamak için, bir kamu bütçesiyle düzenlenen ve gerçekleştirilen harcamalardır.

Kamu kesimi:

Ülke halkının ihtiyaç duyduğu hizmetleri sunmak için bürokratik bir düzen için örgütlenmiş yapılardır.

KAMU MALİYESİNİN KONUSU

Kamu harcamaları, kamu gelirleri (vergiler), bütçe, borçlanma, mahalli idareler maliyesi ve uluslararası maliyeden oluşmaktadır.

Maliye ilminin en temel konuları kamu harcamaları ve vergilerdir. Maliyenin kapsamını ilk kez ortaya koyan sistemler ise Alman “Kameralizm”i ve Fransız “Colbertizmi”dir.

Alman Kameralizm’i Nedir ?

- **Kameralizm**, kurum, daire meclis yerine kullanılan ve Latince oda anlamındaki “camera” sözcüğünden türeyen “kamer” sözcüğünden gelmektedir.
- Kamera (camera) kelimesi köken olarak “Hâkimler Meclisi” anlamına gelmekte ve mutlak monarşik merkezi devletin yönetim bilgisi olarak tanımlanmaktadır.
- Kameralizm, devletin iç işleyişine yönelik ekonomik, sosyal, siyasal ve idari alanları düzenleyen bir devlet bilgisidir.
- Her ne kadar bir iktisat politikası olan merkantilizmden etkilense de kameralizmi yalnız başına sadece bir iktisat politikası olarak değerlendirmek içeriğinin daralmasına neden olacaktır.
- Özellikle Almanya ve Avusturya’da uygulanan kameralizm, merkezi bir devlet kurabilmenin bilgisi olmuştur.
- Kara Avrupa’sı ülkelerde Orta Çağ’ın sonlarıyla birlikte merkezi güçlü bir devlet kurabilmek amacı belirginleşmiş, ülkelerini ve toplumlarını yukarıdan aşağıya değiştirmeye yönelik çabalara girmişlerdir. Kameralizm işte bu noktada, bu kurulmak istenen güçlü ve merkezi devletin yönetim bilgisi olmuştur.
- Kameral bilim, başlangıç olarak kamu maliye sisteminin oluşturulması ve mutlak monarkların hazinesinin yönetimiyle ilgili ilkelerin belirlenmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. Ancak kameralizm tek boyutlu bir devlet politikası değildi, bir boyutuyla devletin hazinesini güçlendirmeye çalışırken diğer boyutuyla merkezileşmeye yönelik politikalar benimsemişti.
- Ekonomik tarihleri ve geçmişleri her ne kadar farklı olsa da kameralizm korumacı modeliyle hem merkantilizme hem de fizyokrasi’ye benzetilmektedir.
- Güçlü ve merkezi bir devletin yönetim bilgisi olarak kameralizm büyük oranda Almanya’da uygulanmıştır.

Kısaca tanımını yaptıktan sonra ortaya çıktığı dönemin şartlarını, öngördüğü devlet modelini ve temsilcilerini ele almak kameralizm’in anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Fransız Colbertizm'i nedir ?

- **Colbertizm**, 16. ve 17. yy'larda Batı Avrupa'da ortaya çıkan ve ticari kapitalizmin ideolojisini yansıtan Merkantilist iktisat politikasının 17. yy'da Fransa'da aldığı özgün biçimdir.
- Kral XIV. Louis'nin maliye bakanı olan Colbert'in öğretisi ve uygulamaları üstüne temellenen Colbertizm ekonominin tüm alanlarında devletçilik, korumacılık ve müdahalecilikle klasik merkantilizmden ayrılır.
- Colbertizm 'in öncüleri Lafemas, Montchretien ve Richelieu 'dür.
- Colbert'e göre bir ülkenin siyasi, iktisadi ve askeri gücü, elinde tuttuğu değerli madenlerin miktarıyla orantılıdır.
- Devletin görevi bu madenlerin dışsatımını azaltıp dışalımını artırarak, stoklarını çoğaltmaktır. Dış ticaret dengesinin bozulmasını önlemek için ise, sanayi hammaddeleri ve temel gereksinimler için gerekli olan malların dışında, gümrük duvarları yükseltilerek dışalım azaltılır.
- Devlet ulusal bir ticaret filosu kurarak, bazı ulaşım işlerinin yabana gemilerle yapılmasını engeller; sömür-gelerden elde edilen kârların ülkeye akmasını sağlar.
- Devletin en önemli uğraşlarından biri de, üretimi geliştirmek, bazı malların üretimini üstlenmektir. Sanayi işletmelerine tekel ayrıcalıkları tanıyan devlet, şirketlerin çalışmalarına yön verir. Yabancı teknolojiyi ülkeye getirir ve uzmanlık okulları açar.
- Colbertizm'de, tarımın önemi ikincildir. Tarımsal ürünler içinde yalnızca keten, kenevir, ipek, yün, çivit ve kök boya gibi, ya işgücünün değerini ucuzlatan, ya da dokuma sanayiine hammadde sağlayan ürünler desteklenir. Bunun yanı sıra, tahıl dışalımını kolaylaştırıcı, dışsatımını engelleyici dış ticaret uygulamalarıyla, sanayi işgücünün maliyeti düşürülmeye çalışılır.
- Bu uygulamalar, Fransa'da kapitalizmin gelişmesinin önündeki engellerin kaldırılmasını ve devletin koruyucu gücü altındaki ticaret ve sanayi sermayesinin güçlenmesini sağlamıştır.

Merkantalizm (T. Mun) (15 – 18.yy İngiltere)

Toplumsal zenginliğini altın gümüşle ölçerler. Dış ticaret en önemli sektördür. İlk bütçe ve ödemeler bilançosu çalışmaları bu dönemde gerçekleşmiştir. Devlet korumacılığı isterler. Devlet müdahalesinin ilk örnekleri bu dönemde görülmekle beraber "iktisadi milliyetçilik" akımı olarak da adlandırılırlar.

Fizyokratlar: (Quesnay) (18.yy Fransa)

Tek ve dolaysız vergi toprakta alınmalıdır. Toprak, ekonomideki en üretken sektördür. Liberalizmin öncüsüdürler ve ekonomide doğal düzenin varlığına inanırlar. Maliyenin kurucusu sayılırlar. Devletin payı az olmalı borçlanmamalıdır.

Klasikler: (A. Smith)

Piyasa ekonomisi ve otomatik denge mekanizmasını savunurlar. Görünmez el teorisi ile piyasaya devlet müdahalesinin gerekmediğini, piyasaların kendiliğinden dengeye geleceğini savunmuşlardır. (Ücret ve fiyatların esnekliği) Devletin rolü az olmalı ve borçlanmamalıdır. Jandarma devlet anlayışını benimser. Tarafsız maliyeyi savunurlar. Düşük vergi, düşük borçlanma, denk ve küçük bütçeyi savunurlar.

Tarafsız Maliye: Devlet, özel ekonominin başarılı olmadığı alanlarda faaliyet göstermeli, özel kesimin işleyişini bozmamalıdır. (Bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler)

Keynesyenler: (J. M. Keynes) (1929)

Modern maliyenin kurucusudur. Müdahaleci devlet, sosyal refah devleti anlayışını benimser. Borçlanmaya sıcak bakar. Ekonomideki dengesizliğin asıl sebebinin "toplam talep yetersizliği"dir ve maliye politikası ile düzeltilebilir. Temel olarak kullanılan araçlar vergiler, kamu harcamaları ve bütçedir. Keynes'e göre tasarruflar "harcanabilir gelir"e bağlıdır.

Monetaristler (M. Friedman)

Sürekli gelir hipotezini öne sürmüştür. Parasal sorunlar en önemli istikrarsızlık sebebidir. Parasal sorunları çözmek için para politikası yapılmalıdır. Kamu harcamaları, “dışlama etkisi” oluşturduğundan maliye politikası etkisizdir.

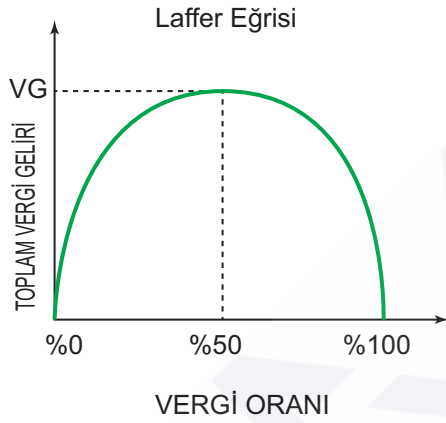
Anayasal İktisat – Kamu Tercihi Teorisi: (J. Buchanan)

Devleti, kendi çıkarları için çalışan politikacı ve bürokratlardan oluşan bir alan olarak ele alır. “**Kamu Ekonomisinin Başarısızlığı**” veya “**devletin yetersizliği**” ilkesinden hareket etmektedir. Anayasalar borçlanma, para basma ve vergi koymaya ilişkin mali kurallar koymalıdır

Hükümetin yetkileri anayasa ile sınırlandırılmalıdır.

Arz Yanlı İktisat (A. Laffer)

Ekonominin üretim yönü üzerinde duran bu yaklaşıma göre, devletin yüksek oranlı vergilerle ekonomiye müdahalesi ekonomik faaliyetleri olumsuz etkiler. Üretimin artması için optimal vergi oranı aşılmamalıdır. Arz yönlü iktisat görüşünün önemli dayanaklarından biri de optimal vergi oranını açıklayan Laffer eğrisidir.

2. ÜNİTE

KAMU MALİYESİNİN GÖREVLERİ

1929 Büyük Buhran sonrası devlet müdahalesinin artmasıyla beraber devletin görevleri artmıştır.

Ekonomik alanda 3 görev öne çıkmıştır. (R. Musgrave)

1. Adil gelir dağılımı (sosyal görev)
2. Ekonomik istikrar
3. Kaynak tahsis

ADİL GELİR DAĞILIMI (SOSYAL GÖREV)

Kamu maliyesinin ekonomideki rolü piyasa işleyişi sonucunda ortaya çıkan bozukluklara müdahale ederek, bunları düzelterek ekonominin düzenli çalışmasını sağlamaktır. Gelir dağılımının piyasa ekonomisi ile adil olması beklenemez bu yüzden devletin müdahalesi kaçınılmazdır.

Gelir dağılımlarının birçok tanımı yapılmakla beraber en sık karşılaşılanları:

Birincil dağılım, piyasa sürecinin işlemesiyle oluşan gelir dağılımı,

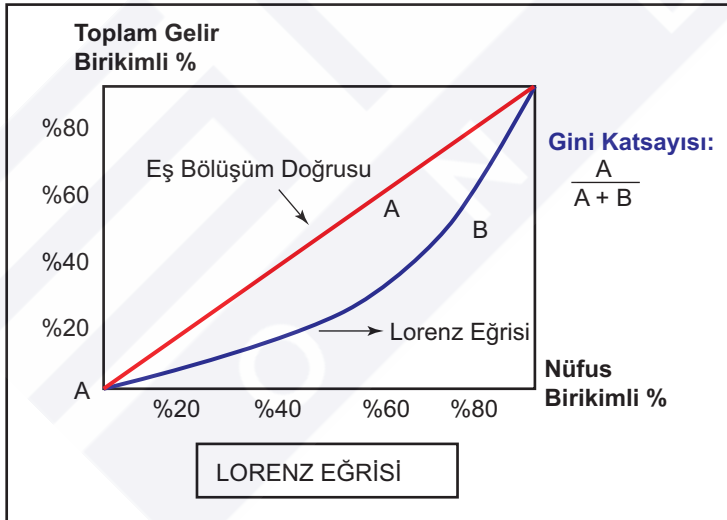
ikincil dağılım ya da gelirin yeniden dağılımı ise devletin piyasanın işleyişine kamu gelirleri ve harcamaları yoluyla yaptığı müdahaleler neticesinde meydana gelen gelir dağılımı anlamına gelmektedir.

(Zorunlu ve artan oranlı vergileme, kamusal mal, sübvansiyonlar)

Gelirin adil dağılımını sağlamak devlet için **SOSYAL AMAÇ**'tır.

Gelir Dağılımının Ölçümü

Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

Lorenz Eğrisi, gelir dağılımındaki adaletsizliği göstermek amacıyla kullanılan eğridir. 1905 yılında Amerikalı istatistikçi MarxLorenz tarafından geliştirilen eğriye yoğunlaşma eğrisi de denmektedir. Lorenz eğrisi genel olarak gelir dağılımı çalışmalarında ve bazı gelir dağılımı adaletsizliklerini hesaplamada temel alınan ölçütsel grafik bütünüdür.

Gini katsayısı, bir ülkede milli gelirin dağılımının eşit olup olmadığını ölçmeye yarayan bir katsayıdır. Gini katsayısı 0'a yaklaşırsa eşitlik artar, 1'e yaklaşırsa eşitsizlik artar

Pareto – P (80/20) İlkesi: İtalyan ekonomist ve matematikçi Vilfredo Pareto, 1897 yılında İtalya'daki servetin %80'ine İtalya'daki nüfusun %20'sinin, İngiltere'deki toprakların %80'ine ise İngiltere'deki nüfusun %20'sinin sahip olduğunu ve servet dağılımına ilişkin daha sonraki incelemelerinde de bu oranların genelde aynı olduğunu gözlemledi. Buna “**önemli az**”ın yasası da denebilir.

EKONOMİK İSTİKRAR GÖREVİ

Tam istihdamı ve fiyat istikrarını sağlamaktır. Piyasa başarısızlıklarının en iyi bilinen örnekleri mal ve hizmet piyasalarındaki arz/talep dengesizliğinden kaynaklanan enflasyon, deflasyon, iş gücü piyasalarında ortaya çıkan işsizlik, ithalat/ihracat arasındaki dengesizliğin sonucu cari işlemler açık veya fazlaları gibi makroekonomik konulardır. Piyasaların kendiliğinden dengeleyemediği bu tür sorunlarda devletin görev üstlenmesi gerekmektedir. Devlet para ve maliye politikası araçlarını kullanarak piyasaları dengelemeye çalışacaktır.

KAYNAK TAHSİS GÖREVİ

“**Piyasa başarısızlığı**” kavramı, piyasaların etkin çalışmasını sağlayan koşulların ya hiç ortaya çıkmamasını ya da bir biçimde ters yönde çalışmasını ifade etmektedir. Piyasalar kendi başlarına bırakıldığında etkin çalışmamaktadır. Bazı malların çok fazla, bazılarının ise yetersiz üretilmesi söz konusu olabilir. Piyasa başarısızlıkları veri iken, devlete yüklenen bir görev piyasaların kaynak tahsisi fonksiyonuna karışma ve piyasa başarısızlıklarını düzeltme veya piyasa başarısızlığının etkilerini azaltacak önlemler almasıdır. Bu devletin “**kaynak tahsisi**” görevi olarak bilinmektedir.

Pareto Optimum: Kaynakları yeniden dağıtarak, hiç kimsenin refahını azaltmadan en az bir bireyin refahını artırmak mümkün değil ise, kaynak dağılımı **Pareto optimal (etkin)** kabul edilir.

Bu aşamaya gelinceye kadar kaynakları yeniden dağılımı diğerlerinin faydasını azaltmadan bir bireyin bile faydasında artma sağlıyorsa buna **Pareto iyileşme** denir.

Tam rekabet piyasasında gerçekleşen kaynak dağılımı **birinci en iyi teori** olarak tanımlanmaktadır. Pareto optimumunun varsayımları ya da koşullarından birinin geçerli olmaması nedeniyle ortaya çıkan etkinsizliklerin, kamusal müdahalelerle optimal duruma ulaştırılmasını ifade eden yaklaşım ise **ikinci en iyi teori** olarak adlandırılmaktadır.

Piyasa başarısızlığının nedenleri:

A. ORTAK MALLAR:

Bazı mallar hiçbir bireye veya gruba verilmeyebilir. (hava, deniz, güneş gibi) Bunların faydasından tüm bireyler kısıtlanmaksızın **sınırsız** yararlanmaktadır. Serbest olduğu için; bireyler ortak malı aşırı kullanmaktadır. Bunun sonucu ortak mal kaynağın zarar görmesine “**ortakların trajedisi**” denir. Devletin buradaki görevi ortak malın kullanımının bireyler arasında ve zaman açısından tahsisi sağlamaktır. Devlet bu görevini yerine getirirken zorlatıcı olmak zorundadır.

B. KAMUSAL MALLAR (SAMUELSON):

Kamusal mal, bir bireyin tüketmeye başladığında, diğer bireylerin aynı malı tüketmesinde bir azalmaya neden olmayan mallardır. Tüketimde **rekabeti olmayan** ve kullanımı **dışlanamaz** mallardır. Rekabetin olmaması, bir bireyin mal tüketiminin başkalarının o malı tüketme olasılığını azaltmaması, kullanımı dışlanamazlık ise bir malın kullanımından kimsenin fiilen mahrum edilememesidir. (milli savunma, adalet, güvenlik, hava tahmin yayınları...vb)

Bedavacılık Sorunu: Bir kişinin kamusal bir maldan kendi adına yarar sağlamasına karşılık olarak, kamusal malın sermaye oluşturma kısmında herhangi bir maliyet yüklenmekten kaçınmasıdır. Bedavacılık sorununun çözümü vergilemedir. Ancak ortaya çıkan “**bilgi yetersizliği sorunu**”, hizmet bedellerinin tam olarak hesaplanamamasından kaynaklanmaktadır.

C. YARI KAMUSAL MALLAR:

Tüketimde rekabetin kısmen olduğu kamusal mallarda, belirli seviyede kamu malı üretimi veri iken, bir bireyin bu malı kullanmasına izin verilmesi, bir başka bireyi onu kullanmaktan alıkoymazken, daha önce o malı kullananların elde ettikleri faydaları azaltabilir. Bu durumda bir bireye o malı kullanmaya izin vermenin bir fırsat maliyeti söz konusudur. Literatürde kısmi rekabet, “**sıkışıklık**” olarak adlandırılmaktadır. Bir malı kullanmak için daha fazla bireye izin vermenin fırsat maliyeti veya o malı daha önce kullananların faydalarındaki azalma “**sıkışıklık maliyeti**” olarak adlandırılmaktadır. (tiyatro, restoran, okul, hastane...vb)

D. ERDEMLİ (MERİT) – ERDEMSİZ (DEMERİT) MALLAR:

Erdemli mal, ilk kez Richard Musgrave tarafından tanımlanan, toplumun sağlığı ve refahı açısından gerekli olduğu hâlde yeterli bilgi, eğitim veya gelir düzeyi olmadığı için talebin yetersiz kaldığı mal veya hizmettir. Eğitim, sağlık hizmetleri, toplu konut, çocukların zorunlu olarak aşılınması ve okullarda parasız süt dağıtılması, huzur evleri, rehabilitasyon merkezleri, ana okulu, emniyet kemeri takılması zorunluluğu gibi mal ve hizmetler erdemli mallardır.

Erdemsiz mallar ise, erdemli malın aksine toplum sağlığını ve genel ahlakını bozan, negatif dışsallığı olan mal veya hizmettir. Tamamen piyasada serbest bırakıldığında erdemli malların aksine aşırı talebin olduğu alkollü içecek, kumar, eğlence için alınan uyuşturucu, tütün ve abur cubur gibi mallar, erdemsiz mallara örnektir.

Paternalizm, toplum bireyleri adına huzurlu ve güvenli bir ortam sağlanması amacıyla devletin otoritesinin kullanmasıdır. Devletin özellikle erdemsiz mallar üzerine yoğunlaşarak uygulama alanı bulduğu paternalizm sayesinde bu malların tüketiminin önüne geçilerek sosyal refah sağlanmaya çalışılmaktadır.

E. DIŞSALLIKLAR:

Dışsallık; bir ekonomik birimin faaliyetlerinin hiç ilgisi olmayan üçüncü kişileri etkilemesidir. Buna göre bir ekonomik birimin seçimleri, diğer birime fayda ya da zarar olarak etki edebilir. Dışsallıklar genelde pozitif dışsallıklar ve negatif dışsallıklar olarak iki grupta toplanır:

1. **Pozitif Dışsallık:** Bir ekonomik birimin başka birinin faaliyetinden yarar sağlamasıdır. Pozitif dışsallıklar ekonomide eksik üretimin oluşmasına yol açar ve devlet sübvansiyonlar yoluyla bunu gidermeye çalışır
2. **Negatif Dışsallık:** Bir ekonomik birimin başka birinin faaliyetinden zarar görmesidir. Negatif dışsallıklar ekonomide aşırı üretimin oluşmasına yol açar ve devlet vergi yoluyla bunu gidermeye çalışır. (Pigou)

F. RİSK VE BELİRSİZLİK:

Gelecekteki belirsizlikler ya da riskli durumlar piyasaların oluşmasını engelleyebilir. Devlet bu alanda müdahale ederek sosyal güvenlik hizmeti kurabilir.

NOT:

Tarafların birbirinden farklı bilgiye sahip olmasına **asimetrik bilgi** sorunu denir.

G. ÖLÇEĞE GÖRE ARTAN GETİRİLİ EKONOMİLER:

Rakiplerine göre büyük ölçekli olan firmalar sürümden kazanarak daha fazla ürün üretilip daha ucuza mal edebilir. Bu durum, zamanla firmanın tekelleşmesine neden olabilir. Bu şekilde oluşan tekellere “**doğal tekell**” denir. Devlet ise monopolcü (tekellci) firmaya müdahale ederek tüketicilerin refahını korumak isteyebilir. Devlet bazen fiyata müdahale etmez (ilaç firmasıysa örneğin).

Bazen getiri fiyat uygulaması yapar. (fiyata müdahale eder).

Bazen de KİT’ler yoluyla rekabet sağlayarak refaha katkıda bulunur.

3. ÜNİTE

KAMU HARCAMALARI

KAMU HARCAMALARI

Kamu harcamaları devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından toplumsal ve yarı toplumsal ihtiyaçların karşılayacak kamu hizmetlerinin üretimi için yapılan harcamalardır.

Mali hukuk ile ilgili yasalarda da kamu harcaması, karşılanması bütçe ile planlanmış ve ödeneği ayrılmış olan harcama olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle kamu harcamalarının bütçede bir ödenek ayrılmış bulunan kamu hizmetlerinin üretimi için kamu kesimi tarafından yapılan giderler olduğu söylenebilir.

Kamu Harcamaları 2'ye ayrılır:

Dar anlamda kamu harcaması:

Dar anlamda kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin bedeli olarak devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin (belediye, il özel idaresi ve köyler) yaptıkları ödemeleri içermektedir.

Dar anlamda kamu harcaması = Merkezi yönetim+ yerel yönetimin harcamaları

Geniş anlamda kamu harcaması:

Geniş anlamda kamu harcaması, devletin ekonomik ve sosyal anlamda üstlendiği tüm fonksiyonları yerine getirebilmek için yaptığı bütün işlerin maliyetine giren harcamaların toplamını ifade etmektedir.

Geniş anlamda kamu harcamaları kapsamına; merkezi devlet örgütü ve yerel yönetimlerin harcamaları, iktisadi devlet teşekküllerinin harcamaları, sosyal güvenlik kurumlarının harcamaları, vergi indirimleri ve muafıkları (vergi harcaması), kamu kurumlarının yaptığı bağış ve yardımlar, devlet aktifinde meydana gelen azalmalar, girmektedir.

Geniş anlamda kamu harcaması = Merkezi yönetim + yerel yönetim + KİT'ler + Sosyal Güvenlik Kuruluşları + Vergi harcaması

KAMU HARCAMALARININ ARTIŞINI AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR

Kamu harcamaları özellikle 1950'lerde (İkinci Dünya Savaşı sonrası) artış eğilimine girmiştir. Bu dönemde devletin görevlerinin artması harcamaların da artmasına neden olmuştur. Harcamaların artışına ilişkin yaklaşımlar:

1. WAGNER YASASI:

Wagner'e göre kamu harcamaları sürekli artış eğilimindedir ve bu sosyal bir yasadır. Halkın sosyal ilerleme isteği kamu harcamalarını sürekli olarak artırır.(Kamu malı talebinin gelir esnekliği 1'den büyüktür.) Kamu harcamaları milli gelirden daha hızlı artar.

2. PEACOCK – WISEMAN SIÇRAMA TEZİ:

Kamu harcamaları gelirlerin artışına bağlı olarak artmaktadır. Yapılan araştırmada savaşlar sırasında artırılan vergilerin savaş sonrasında düşürülmediği, bunun da harcamaları arttırdığı gözlemlenmiştir. Savaş, bunalım gibi dönemlerde harcamalar sıçrama yapar ve sonrasında da bu harcamalar eski düzeyine inmez. Kamu giderlerinin artışında; savaşlar kadar, sosyal harcamalar ve barış dönemindeki savunma harcamalarının önemli etkisi vardır.

3. MUSGRAVE – ROSTOW:

Kalkınma harcamalarının kamu harcamalarını arttırdığını öne sürmüşlerdir.

4. NİSKANEN:

Kamu harcamalarının artış sebebi bürokrasidir. Bürokratlar prestij, güç, patronaj gibi nedenlerden dolayı bütçelerini büyütme isterler bu da kamu harcamalarını artırır.

5. C.CLARK:

Kamu harcamaları artışı milli gelirin %25'ini aşmamalıdır.

6. MAKSİMİZASYON YAKLAŞIMI (DOWNS – BUCHANAN – TULLOCK):

Siyasiler oy maksimizasyonu için harcamaları artırır. Bu yaklaşıma kamusal seçim ya da kamu tercih yaklaşımı da denir.

7. W.BAUMAL:

Kamudaki girdi fiyatlarının artması kamu harcamalarını artırır.

8. NİTTİ:

Savaşlar kamu harcamalarını artırır.

9. SAMUELSON:

Devletin kamusal mal üretimi kamu harcamalarını artırır.⁹

KAMU HARCAMALARININ ARTIŞ NEDENLERİ**A. GERÇEK ARTIŞ NEDENLERİ:**

Topluma götürülmesi gereken yeni mal ve hizmet türlerinin ortaya çıkması, ekonomik, sosyal ve teknolojik koşullardaki değişiklikler sonucu toplumun devletten beklentilerine bağlı olarak, devletin yüklendiği görevlerin niteliklerinde değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Gerçek artış sebepleri şunlardır:

1- Devlet anlayışında meydana gelen değişimler:

Kamu hizmetlerinin daha yaygın ve nitelikli olarak yerine getirilmesi isteği sonucu bunlar için daha fazla harcama yapılması amacı, çağdaş devletin temel ilkelerinden biri hâline gelmiştir.

2- Teknolojik ilerlemeler:

Teknolojik alanda buluş ve gelişmeler, ihtiyaç düzeyinin ve bunlarla ilgili hizmetlerin artmasına yol açmıştır. Bu anlamda; ulaşım, radyo, televizyon, su, elektrik, gaz, trafik hizmetlerini gerçekleştirmeye yönelik harcamalar örnek olarak gösterilebilir.

3- Savaş ve savunma harcamalarının artması:

Savaşların artması ve savunma giderleri harcamaları artıran önemli bir etkidir.

4- Nüfus artışı:

Nüfus artışları kent hizmetlerinin ve dolayısıyla kamu harcamalarının artmasına neden olmakta; eğitim, sağlık, ulaşım, konut gibi hizmetlerin çeşitlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

5- Ekonomik, sosyal, siyasi nedenler

B. GÖRÜNÜRDE ARTIŞ SEBEPLERİ:

1. **Bütçe tekniğinin değişmesi:** Safi yöntemden gayrisafi yöntemeye geçilmesi harcamaların daha büyük görünmesine neden olur.
2. **Paranın satın alma gücündeki azalma (ENFLASYON):** Enflasyon, aynı mal ve hizmet için daha fazla harcama yapılmasına neden olur.
3. **Kamu hizmetlerinin para ile ödenmeye başlanması:** Kamu ekonomisinde aynı ödeme yerine nakdi ödemeye geçilmesidir. Yani para ekonomisinin yaygınlaşmasıdır.
4. **Devlet sınırlarının genişlemesi ve nüfus artışı**

KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI

Türkiye'de 10.12.2003 te kabul edilen 5018 Sayılı Yasa ile analitik sınıflandırmaya geçilmiştir.

ANALİTİK SINIFLANDIRMA**➤ Kurumsal (İDARİ – ORGANİK) Sınıflandırma:**

Kamu harcamalarının idari sınıflaması, harcamayı yapan yönetim birimlerini esas almaktadır. Bir başka deyişle devletin örgüt yapısına göre belirlenmektedir. İdari sınıflama, siyasi ve idari sorumluluğun belirlenmesini ve program sorumlularının tespitini hedeflemektedir. (Müsteşar, Ana hizmet birimleri, yardımcı birimler... gibi)

➤ Fonksiyonel (İŞLEVSEL) Sınıflandırma:

İşlevsel sınıflandırma, politik organlarca belirlenen kamu harcamalarını kapsayan ve harcamalarla ulaşılmak istenen belirli hedeflerin anlamlı biçimde birleştirildiği bir sınıflandırma olarak tanımlanabilir. İşlevsel sınıflandırmanın çeşitli tanımlarından çıkan ortak özellik, belirli bir amaca yönelik hizmetlerle, bu hizmetlerin yürütülmesi için yapılan kamu harcamaları arasında çok açık bir ilişkinin kurulmasıdır. Harcamanın yapılma amacı ve uygulanan sektörler bu sınıflandırmada önem taşır.

Hizmetler 3'e ayrılır:

Genel hizmetler: Genel hizmetler, devlet düzeninin sürdürülmesini, korunmasını ve devletin yönetimini sağlayan hizmetlerdir. Bu hizmetlerin kapsamına genel yönetim, savunma, yargı ve kolluk hizmetleri girmektedir

Sosyal hizmetler: Sosyal hizmetler ise bireylere teker teker ve dolayısıyla topluma yarar sağlayan hizmetlerdir. (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve refah, kültürel hizmetler; boş zamanları değerlendirici hizmetler; din konut ve genel araştırma)

Ekonomik hizmetler: Ekonomik hizmetler, genellikle bireylere doğrudan yarar sunma yerine; üretim sürecinin ilk aşamalarında hammadde ve ara malları ile alt yapıyı oluşturan özellikleri dolayısıyla firmalara yarar sağlama amacına yönelik hizmetlerdir. (tarım, enerji, inşaat ve ulaşım gibi)

➤ Ekonomik Sınıflandırma:

Yapılan harcamaların toplam talebe yada fiyatlara dolayısıyla ekonomiye katkısı üzerinde durur. Harcamalar genel olarak "gerçek harcama ve transfer harcaması" olarak ikiye ayrılır. (Pigou)

Gerçek Harcamalar: Devletin yaptığı harcama karşılığında mal ve hizmet elde ediyorsa, ekonomiyi, talebi etkiliyorsa buna gerçek harcama denir. Gerçek harcamanın faydası bir dönemle sınırlıysa buna carî harcama (örneğin, personel giderleri...), uzun vadeli faydaları varsa buna yatırım harcaması denir. (ar-ge, bina yapımı...)

Kalkınma Carileri: Faydası bir dönemle sınırlı olmayan eğitim ve sağlık harcamalarıdır.

Transfer Harcamalar: Devletin ve diğer kamu yönetim organlarının herhangi bir mal veya hizmet alımı olmaksızın karşılıksız olarak satın alma gücünün kişi veya gruplar arasında el değiştirmesidir. (burslar, yardımlar, teşvikler, sübvansiyonlar, emekli maaşları, kredi faizleri...)

➤ Finansman tipi Sınıflandırma:

Yapılan harcamalarının finansmanının ne ile yapıldığı üzerine odaklanır. (şartlı bağış ve yardımlar...gibi)

FAYDA MALİYET ANALİZİ:

Kamu kaynaklarının verimli kullanılması adına yapılan bir analizdir. Bu analizin en önemli sorunu faydanın ölçülmesidir. Bu alandaki ilk çalışmaları J.Dupuit yapmıştır.

Bir projenin fayda fiyatlaması yapılamıyorsa piyasa fiyatı yerine gölge fiyatı kullanılır. Projenin faydası ve maliyetleri karşılaştırılarak en etkin proje kabul edilir. (yol, köprü, baraj, metro)

4.ÜNİTE

KAMU GELİRLERİ

KAMU GELİRLERİ

1. VERGİ
2. HARÇ
3. RESİM
4. ŞEREFİYE
5. VERGİ BENZERİ GELİRLER(PARAFİSKAL)
6. FONLAR VE CEZALAR
7. PARA BASIMI(SENYORAJ)
8. BORÇLANMA
9. MÜLK TEŞEBBÜS (PATRİMUAN) GELİRLERİ
- 10.BAĞIŞ VE YARDIMLAR

VERGİLER

Vergi; devletin ya da devletin yetkilendirdiği kamu tüzel kişilerinin kamu harcamalarını karşılamak üzere yasalar çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilerin ödeme gücü üzerinden zora dayanarak ve karşılıksız olarak aldığı parasal değerlerdir.

Verginin en farklı özelliği karşılıksız olması iken, kesin ve zora dayalı bir ödeme olması, kanunla konulup kaldırılması da önemli hususlardandır.

HARÇLAR

Yapılan bir hizmet karşılığı elde edilen devlet geliridir. Kamusal nitelikteki bir hizmetten bazı kişilerin özel yarar elde etmeleri söz konusu olabilir. Yargı harçları, noter harçları, eğitim harçları ile ölçü aletlerine yönelik harçlar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Harcın cebren alınması onu vergiye yaklaştırırken, verginin karşılıksız olması harcı vergiden ayırır.

RESİM

Resimler, bir iş ya da faaliyetin yapılmasına yetkili kuruluşlar tarafından izin verilmesi karşılığında yapılan bir ödemedir. (avlanma resmi, silah taşıma...)

ŞEREFİYE

Kamu kuruluşları ve belediyelerin gerçekleştirdikleri bayındırlık ve imar faaliyetlerinden dolayı değerinin artmasına yol açtıkları gayrimenkullerin sahiplerinden aldıkları gelirdir.

PARAFİSKAL GELİRLER (VERGİ BENZERİ)

İktisadi ve sosyal amaçlı kamu kuruluşu niteliğindeki mesleki kuruluşların bağımsız olarak finansmanlarını karşılamak amacıyla bunların hizmetlerinden dolayı veya dolaysız olarak yararlanan kimselerden zora dayalı olarak aldığı paralar olarak tanımlanabilir. Bu tür gelirler devlet bütçesinde yer almazlar. (sigorta primleri, meslek odası aidatları)

BORÇLANMA: Vergiden sonraki en önemli gelirdir.

PARA BASIMI: Para basımından elde edilen gelire senyorej denir. Ancak bu yöntemle finansman enflasyonist etkiye sahiptir.

NOT:

Bu gelirlerden vergi, resim, harç, şerefiye, Parafiskal gelir, cezalar, para basımı, zorlayan borçlar, mali tekel gelirleri devalüasyon geliri egemenlik hakkına dayanan gelirlerdir. Mülk, teşebbüs, borçlanma, yardım, bağış, borçlanma gelirleri ise egemenlik hakkına dayanmayan gelirlerdir.

5. ÜNİTE

VERGİ TEORİSİ

VERGİ TEORİSİ

Vergilerin toplumda verimliliğe ve eşitliğe nasıl katkıda bulunduğunu inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmakta olup, piyasa bozulmalarını en aza indirirken optimum gelir toplama ve dağıtım hedeflerine ulaşmayı hedefleyen vergiler tasarlamayı amaçlamaktadır.

VERGİNİN AMAÇLARI (FONKSİYONLARI)

Mali (Fiskal) Amaç: Devletin kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla vergi toplamasıdır. Malîyenin en klasik fonksiyonudur. Klasik liberalizmin tarafsız devlet anlayışının (tam kamusal mal ve hizmetler dışında ekonomide var olmayan ve böylece birey kararlarını etkilemeyen devlet anlayışının) bir sonucudur. Bu anlayışa göre devletin harcamaları minimum düzeyde tutulmakla birlikte, toplanan vergiler sadece bu harcamaları finanse edecek düzeyde tutulmalıdır. Dolayısıyla kamu gelirleri sade kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla alınmalıdır. Vergilendirmenin fiskal amacı olarak da ifade edilen bu durumun dışında, Klasiklerden daha sonra gelişen diğer fonksiyonlara da ekstra fiskal amaçlar denir.

Ekonomik Amaç: Devletin birtakım makroekonomik hedeflerine ulaşmak amacıyla vergiyi bir araç olarak kullanmasıdır. Diğer bir ifadeyle verginin bir iktisat politikası aracı olarak kullanılmasıdır. Tasarruf ve yatırımları teşvik etmek, üretim ve tüketime yön vermek, ekonomik istikrarı sağlamak, ödemeler dengesini düzeltmek, ekonomik yapıyı değiştirmek, boş kapasiteyi önlemek ve spekülasyonu önlemek gibi amaçlara ulaşmak için vergi politikalarının belirlenmesi, vergilemenin iktisadi (ekonomik) fonksiyonunu ifade eder. Durgunluk dönemlerinde ekonomik canlanmayı sağlamak için verginin azaltılması, enflasyon dönemlerinde ise talebin dizginlenmesi için verginin artırılması ekonomik fonksiyonun bir örneğidir.

Sosyal Amaç: Devletin toplumsal huzuru ve adaleti sağlamak adına birtakım sosyal amaçlarına ulaşmak amacıyla vergiyi bir araç olarak kullanmasıdır. Gelir dağılımını düzenlemek, sosyal güvenliği sağlamak, nüfus politikasını düzenlemek vb. hedefler için vergi politikalarının belirlenmesi, verginin sosyal fonksiyonunu ifade eder. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için artan oranlı verginin kullanılması bunun klasik örneğidir.

Siyasal Amaç: Devletin birtakım siyasi ve diplomatik amaçlarına ulaşmak için vergiyi bir araç olarak kullanmasıdır. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde vergi uyumlaştırması adına vergi politikalarının belirlenmesi gibi

Vergilemenin teorik temelleri 3'e ayrılır:

1- Rasyonalist – Bireyci Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler:

Vergi, devletin sunduğu hizmetlerden yararlanmanın bir karşılığı olarak kabul edilmektedir. Bu karşılık, kimilerine göre devletçe sağlanan hizmetlerin bir fiyatıdır. Kimilerine göre can ve mal güvenliğini her türlü riske karşı koruması için devlete ödenen bir tür sigorta primidir. Kimilerine göre ise adeta bir şirkete benzetilen devletin genel giderlerine katılma payıdır.

2- Organik Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler:

Bu teoriye göre vergi almak devlet için bir hak, vermek ise bireyler için bir görevdir. Rasyonalist – bireyci devlet anlayışı, faydalanma ilkesinin hukuki temelini oluştururken, organik devlet anlayışı da ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesinin temelini oluşturmuştur

3- Devletin Egemenliği Teorisi:

Devletin vergi koyma yetkisi bütünüyle egemenlik yetkilerinden kaynaklanmaktadır.

VERGİLEME İLKELERİ

Adam Smith'in Vergi İlkeleri:

Eşitlik (Adalet): Bir devletin uyruğunda bulunan kişiler, mümkün olduğunca, kendi güçleriyle oranlı olarak, yani devletin koruması altında kazandıkları gelir oranında, kamu harcamalarına katılmalıdır.

Açıklık (Kesin): Her kişinin ödemek zorunda olduğu vergi, kesin olmalı, keyfi olmamalıdır. Ödeme zamanı, ödeme biçimi, ödenecek miktar; hepsi gerek mükellef, gerekse diğer kişiler için belli ve açık olmalıdır.

Uygunluk: Her vergi, mükellef için en uygun zamanda ve biçimde tahsil edilmelidir.

İktisadilik: Her vergi, halkın cebinden çıkan parayla devlet hazinesine giren kısım arasındaki farkı mümkün olduğu kadar az, paranın halkın cebi dışında kaldığı süreyi, mümkün olduğu kadar kısa tutacak biçimde düzenlenmelidir.

Adolph Wagner'e göre ise vergileme ilkeleri dört ayrı grupta toplanabilir ve dokuz tanedir:

1- Mali İlkeler

- **Yeterlik İlkesi:** Kamu gelirlerinin kamu harcamalarını karşılamasıdır.
- **Esneklik İlkesi:** Vergilerin değişen konjonktür karşısında uyum sağlayabilecek bir durumda olmasıdır.

2- İktisadi İlkeler

- **Uygun Vergi Kaynağı İlkesi:** Gelir, harcama ve servet gibi vergi kaynakları arasında uygun bir bileşim oluşturarak vergilemenin yapılmasıdır.
- **Uygun Vergi Türü İlkesi:** Seçilecek vergi türünün vergilemenin amacına ve fonksiyonuna uygun olmasıdır.

3- Ahlaki İlkeler

- **Genellik İlkesi:** Verginin belli bir kişi veya zümreye ayrıcalık tanımadan herkesten alınmasıdır.
- **Eşitlik İlkesi:** Vergilemede adaletin sağlanması ve bunun için de verginin ödeme gücüne alınmasıdır.

4- Teknik ve İdari İlkeler

- **Belirlilik İlkesi:** Yükümlünün ne zaman, ne kadar vergiyi neden ödeyeceğini önceden bilmesidir.
- **Uygunluk İlkesi:** Alınacak verginin yükümlü için uygun koşullarda ve uygun zamanda olmasıdır.
- **İktisadilik İlkesi:** Vergilendirme sürecinde devlet tarafından katlanılan tüm masrafların minimum düzeyde tutulmasıdır.

Günümüz modern maliyesinde genel kabul gören vergileme ilkelerini ise şu şekilde sayabiliriz:

Adalet, eşitlik, belirlilik, uygunluk, tasarruf (iktisadilik), randıman, genellik, açıklık, kesinlik, verimlilik, esneklik, istikrar, kanunilik, basitlik ilkeleridir.

1. FAYDALANMA İLKESİ

Faydalanma ilkesine göre, vergilerin yükü kişiler arasında kamusal mal ve hizmetlerden elde ettikleri fayda ile bağlantılı olarak paylaştırılmalıdır.

2. ÖDEME GÜCÜ İLKESİ

Yatay adalet: Aynı gelir durumunda olanlardan aynı vergiyi almaktır.

Dikey adalet: Farklı gelir durumunda olanlardan farklı vergi almaktır.

Ödeme gücünün ölçülmesine en iyi imkân sağlayan kavramın "gelir" olduğunu söyleyebiliriz. Gelirden sonra servet ve tüketim de ödeme gücünün göstergeleridir.

Ödeme Gücüne Ulaşmada Kullanılan Araçlar

En az Geçim İndirimi: Kişilerin hayatlarını sürdürmeleri için gerekli bu miktar vergi dışı bırakılmalı; bu miktarı aşan gelir kısımları üzerinden vergi alınmalıdır. (fizyolojik, kültürel, medeni asgari rakamlar uygulanabilir)

Artan oranlılık: Gelirle doğru orantılı olarak vergi oranının da artmasıdır.

Ayırma İlkesi: Bu ilke gelirin elde edildiği kaynak ile yükümlünün sosyal durumu üzerinde yoğunlaşmaktadır. (emek ve sermayenin ayrı vergilendirilmesi)

Emek ve sermayeyi ayırıp ayrı vergilendirmek ayırma ilkesi iken emeğe artan oranlı sermayeye sabit oranlı vergi uygulamak ikili vergi sistemidir.

3. ETKİNLİK İLKESİ

Etkin bir vergi sistemi gelir etkisi dışında herhangi bir vergi yükü doğurmayan, kaynak yapısını bozmayan, tarafsız ve nispi fiyat yapısını bozmayan bir sistem olarak tanımlanır.

4. ESNEKLİK İLKESİ:

Adolph Wagner, vergilemede esneklik ilkesini “Vergileme, mali ihtiyaçlardaki değişmelere uyabilecek ve diğer finansman kaynaklarından karşılanamayan masraf açığını kapatabilecek unsurları kapsamalıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Vergilemede esneklik ilkesinin varlığını gerekli kılan nedenler; uzun süreli yapısal etkenler ve kısa süreli konjonktürel etkenlerdir. Bu etkenler dolayısıyla kamusal ihtiyaçlarda meydana gelen artışların vergilerle otomatik olarak karşılanması gerekir. Vergilemede esneklik ilkesine göre, belirli vergilerin veya bir bütün olarak vergi finansmanını karşılamaya yetecek kadar esnek olması gerekir.

Ayrıca vergi gelirlerinin ekonomik şartlardaki değişiklikleri yani gerek reel üretim’de, gerekse fiyat seviyesinde meydana gelen değişiklikleri yakından izleyebilmesi gerekir. Dolayısıyla uzun süreli yapısal nedenler veya kısa süreli konjonktürel etkenler dolayısıyla meydana gelen kamusal harcamalarındaki artışların, vergiler tarafından otomatik olarak karşılanabilmesi – verginin otomatik esnekliği– önemlidir. Artan kamu harcamalarının mevcut vergilerdeki artışlarla karşılanamaması halinde, vergi oranlarında yapılacak artışlarla hasılatın belli bir düzeye kadar artırılmasının mümkün olduğu durumlarda vergilemede “müdahaleli esneklik” ortaya çıkmaktadır.

Vergi Yükü ve Türleri

Verginin ödenmesi mükellefler üzerinde ölçülemeyen (subjektif) veya ölçülebilen (objektif) bir yük yaratır. İşte mükelleflerin hissettiği ancak etkisi ölçülemeyen bu yük vergi baskısıdır ve subjektif vergi yükü olarak tanımlanır. İktisadi bir olayın yol açtığı psikolojik bir baskıdır. Bu baskının mükellef tarafından nasıl ve ne ölçüde hissedildiği vergiyi ödeyenin psikolojik yapısına bağlıdır.

Toplam Vergi Yükü: Bir ekonomide ödenen vergilerin, ekonomi üzerinde oluşturduğu yüke toplam vergi yükü denilir.

➤ **Toplam Vergi Yükü =** Ödenen vergiler / Toplumun geliri

Bireysel Vergi Yükü: Bireylerin belli bir dönemde ödemek zorunda oldukları tüm vergilerin ve vergi benzeri ödentilerin elde ettikleri gelire oranlanması sonucu bulunur.

➤ **Bireysel Vergi Yükü =** Bireyin ödediği tüm vergiler / Bireyin geliri

➤ **Net Vergi Yükü =** Ödenen Tüm vergiler – Kamu Hizmetlerinden Sağlanan Yarar / Gelir

Gerçek Vergi Yükü: (Ödenen Vergiler + Yansıyan Vergiler) – Hizmetlerden Sağlanan Fayda + Yansıtılan Vergiler / Gelir

Vergiden kaçınma: Vergi yasalarına aykırı hareket etmeksizin bireylerin vergi mükellefiyetinden kurtulması ve hazinenin vergi kaybına uğratılmasıdır.

Vergi kaçakçılığı: Vergi yasalarının yapılmasını emrettiği fiilleri yapmamak veya yapılmamasını emrettiği fiilleri yaparak vergi mükellefiyetinden kısmen veya tamamen kurtulmak olarak tanımlanabilir.

Vergi Yansıması: Vergi yansıması vergi yükünün piyasa koşullarına bağlı olarak kısmen veya tamamen başkalarına aktarılması işlemidir.

Yansımanın aşamaları: Ödeme, vurgu, aktarma, yerleşme

Yansımaya Türleri

- **İleriye yansımaya:** Satıcı ödediği vergiyi fiyata ekleyip tüketiciye yansıtır
- **Geriye yansımaya:** Tüketiciye yansıtmadığı durumda maliyeti düşürüp girdilere yansıtır
- **Sınırlı yansımaya:** Verginin sadece bir defa yansımasıdır.
- **Sınırsız yansımaya:** Vergi piyasada birden fazla defa yansır
- **Kanuni yansımaya:** Kanunlarda belirlenmiş yansımadır.
- **Ekonomik yansımaya:** Verginin piyasaların koşullarına göre yansıtılmasıdır.
- **Mutlak yansımaya:** Bir verginin oranı değiştiğinde bunun gelir dağılımına etkisi
- **Diferansiyel yansımaya:** Yeni bir verginin gelir dağılımına etkisi
- **Çapraz yansımaya:** Talep esnekliği yüksek olan bir mal üzerindeki verginin, talep esnekliği düşük olan başka malların fiyatını artırması durumuna çapraz yansımaya denir.
- **Çift yansımaya:** Yansıtılan vergi nedeniyle malın fiyatı artarken, satıcının karını artırmak maksadıyla malın fiyatını vergiden daha fazla artırması durumuna çift yansımaya denilmektedir.

Vergi ile İlgili Diğer Kavramlar

Vergi Grevi: Vergiye topluca karşı çıkmaktır.

Mali Anestezi: Dolaylı vergiler ile bireyin vergi ödediğinin farkına varmamasıdır.

Vergi erozyonu: Yüksek oranlı vergilemenin matrahları aşındırmasıdır.

Düzeltilici Vergi (Pigovian vergi): Negatif dışsallıkları ortadan kaldırmak için alınan vergilerdir.

Mali Yanılsama (Puvani): Mükelleflerin devlet hizmet üretim maliyetinin gerçek boyutunu algılayamamasıdır.

Negatif vergi: Devletin yaptığı yardımlar.

Mali rant: (Fakir) Kamudan çok hizmet alıp az vergi ödemektir

Mali sömürü: (Zengin) Kamudan az hizmet alıp çok vergi ödemektir

Olivera – Tanzi etkisi: Vergi gelirlerinin enflasyon dönemlerinde tahsilin gecikmesinden dolayı reel olarak azalmasıdır.

Mali engel: Vergi gelirlerinin harcama artışının önüne geçmesi ve ekonomik büyümeyi engellemesidir.

Peçeleme: Özel hukuk biçimlerini ve kurumlarını olağan kullanımları dışında kötüye kullanarak vergi kaçırma amacı güden işlemlerdir.

Sınıf usulü (Basit) artan oranlılık: Vergi matrahının denk geldiği vergi oranının matrahın tümüne uygulanmasıdır.

Dilim usulü artan oranlılık: Vergi matrahının her dilimdeki matrah aralığına tekabül eden kısmının o dilime uygulanacağı tarifedir.

Ramsey Vergisi: Esnek olan maldan az vergi, esnek olmayan maldan çok vergi alınmalıdır.

Vergi harcaması: Devletin aldığı vergiler için uyguladığı muafiyet, istisna ve indirimlerden dolayı vergi gelirlerinde oluşan kayıplardır.

➤ **İstisna:** Konunun vergi dışı tutulması (objektif vergi yükünü sınırlandıran kurallardır)

➤ **Muafiyet:** Kişinin vergi dışı tutulması (subjektif vergi yükünü sınırlandıran kurallardır)

Verginin amortismanı: Bir şey üzerine vergi konmasının o şeyin değerini düşürmesidir.

Verginin kapitalizasyonu: Bir şey üzerine konmuş olan verginin kaldırılmasının o şeyin değerini, eskiye oranla, yükseltmesidir.

Mali sürüklenme: Ekonomik konjonktürün genişleme evresinde vergi matrahlarında meydana gelen nominal artışların, artan oranlı tarifelerden ötürü vergi gelirlerini reel olarak büyük oranda artırması sonucu ortaya çıkan durgunluk ortamıdır.

Vergi Arbitraji: farklı gelir türleri ve farklı bireylerin vergilendiği, farklı oranların avantajından yararlanılmasıdır.

Vergi kapasitesi: Bir ülkede devletin vatandaşlardan toplayabileceği en yüksek vergi miktarıdır.

Vergi Gayreti: Bir ülkede toplanabilecek olan vergilerin fiili olarak ne kadarının gerçekleştiğini ifade eder

Vergi Erozyonu: Tahsil edilmesi gereken vergi miktarının vergi harcamaları, vergi kaçırma ve vergiden kaçınma gibi nedenlerle aşınmasıdır.

Mali Zorlama: Fiilen toplanan vergilerin vergi kapasitesini zorlayacak kadar artmasını ifade etmektedir.

Vergi Alerjisi: Mali zorlama sonucunda toplumun vergiyle ilgili yapılan her uygulamaya olumsuz tepki verecek duruma gelmesidir.

Vergi Bilinci: Mükelleflerin vergiyle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğinin farkında olması ve buna bağlı olarak vergi ödeme konusunda istekli olmalarıdır.

Vergi Ahlakı: Mükelleflerin vergi bilinci ne olursa olsun vergiyle ilgili yükümlülükleri konusunda dürüst olmalarıdır.

Vergi Tutamağı: Devlet memuru gibi vergisi stopaj yoluyla tahsil edilenlerin vergi kaçırma olanağının olmaması vergi tutamağı olarak adlandırılır.

Vergi Takoza: Vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin işveren üzerinde oluşturduğu mali yüke vergi takozu denir.

Vergi Fiyatı: Kamusal malların daha fazla tüketilmesinin vergileri artırması sonucunda, bir bireyin kamusal maldan kullandığı her ilave birim için ödeyeceği ilave vergiye vergi fiyatı denir

Vergi Rekabeti: Ülkelerin yabancı sermayeyi çekmek amacıyla vergi oranlarını düşürme yönündeki eğilimlerinin yarışa dönüşmesidir.

Vergi Cenneti: Uluslararası vergi rekabeti sonucunda bazı ülkelerin hiç vergi uygulamaması veya çok az vergi uygulamasıdır

Vergi Tatili: Belirli vergi konularından veya kişilerden çeşitli nedenlerle belirli bir süre vergi alınmamasına denir.

Vergi Dampingi: Bir ekonomide normal şartlarda uygulanması gereken vergi oranlarının altında vergi oranının uygulanmasıdır.

Tobin Vergisi: James Tobin tarafından spekülasyon para ve sermaye akımlarını caydırmak amacıyla önerilen bir vergidir.

Stagflasyon: Yüksek enflasyon ortamında yüksek vergi yükünün olması durumuna stagflasyon denir

Enflasyon Vergisi: Yüksek enflasyon ortamında kişilerin ödedikleri vergi artış oranının gelirlerindeki artış oranından fazla olması nedeniyle vergiye benzer bir etki yaratması enflasyon vergisi olarak adlandırılır.

6. ÜNİTE

VERGİ TEKNİĞİ

VERGİ TEKNİĞİ

Vergileme ile izlenen amaçların gerçekleştirilmesi olarak tanımlanan vergi tekniği, “bir vergi fikrini gerçekleştirme sanatı” olarak tanımlanmaktadır. Vergi tekniği münhasıran kanun koyucunun iradesine uymak ve onu gerçekleştirmek ile yükümlü olduğu için, vergi politikası içinde bağımlı bir rol oynar.

Verginin Konusu:

Verginin konusu üzerine vergi konulan ve doğrudan doğruya veya dolayısıyla verginin kaynağını teşkil eden iktisadi unsurdur. Diğer bir ifadeyle, vergi ne üzerinden alınıyorsa o şey verginin konusudur.

Verginin Matrahı:

Matrah, vergi borcunu hesaplamak maksadıyla, vergi konusunun indirildiği teknik miktar fiziki ölçü veya ekonomik değerdir. Gelir Vergisinde, verginin konusu gelirin kendisi; matrahı ise gelirin safi tutarıdır.

Vergi alacağının hesaplanmasında, miktarın ve fiziki ölçülerin esas alınmak suretiyle yapılmasına “miktar esas” veya “spesifik vergiler” (matrah teknik ölçü, ağırlık, uzunluk), değer esas alınması suretiyle yapılan vergi uygulamasına ise “değer esas” veya “ad valorem” vergiler (matrah para, fiyat) denilmektedir.

Vergiye Doğuran Olay:

Vergi borcunun doğması için verginin konusu ile mükellefi arasında kanunun aradığı şartların ve ilişkinin doğması hâline vergiyi doğuran olay denir. Verginin konusu ile kişi arasındaki bağlantıdır.

NOT: Vergi kanunu olması ve vergiyi doğuran olayın oluşması, vergi ödemek için şarttır.

VERGİ MÜKELLEFİ

Kanuni Mükellef: Mükellef, vergi kanunlarına göre, kendisine vergi borcu düşen gerçek veya tüzel kişidir.

Vergi sorumlusu: Gerçek vergi mükellefi olmadıkları hâlde, asıl vergi mükelleflerinden istenen vergiyi vergi dairesine ödemek ve diğer vergi ödevlerini yerine getirmek zorunda olan kişilere vergi sorumlusu denilmektedir.

Mutavassıt (Aracı mükellef) (Sorumlu yükümlü): Vergiyi kendi nam ve hesabına ödeyen, fakat sonradan bu ödediği vergiyi yansıma yoluyla başkalarına yüklemeye çalışan kişiye denir.

Vergi yüklenicisi veya taşıyıcısı: Vergi yükünü son olarak yüklenen kişiye, vergi yüklenicisi veya vergi taşıyıcısı denilmektedir.

VERGİ TARİFELERİ

Artan Oranlı: Matrah arttıkça ortalama vergi oranı da yükselen tarifeye artan oranlı tarife denir. Artan oranlılığın derecesi, yani artan oranlılığın sert mi yumuşak mı olduğu tarifinin yükseklik ve uzunluk farkına bağlıdır.

Yükseklik farkı, bir vergi tarifesindeki en yüksek oranla en düşük oran arasındaki farkı ifade eder.

Uzunluk farkı, en düşük matrah dilimi ile en yüksek matrah dilimi arasındaki farkı belirtir.

Sabit Oranlı: Matrah artsa bile vergi oranının sabit kaldığı tarifelere tek oranlı tarifeler denilmektedir.

Azalan Oranlı: Bu tür vergi tarifelerinde, artan oranlı tarifelerin aksine mükelleflerin gelirleri arttıkça, vergi oranları giderek azalır. Bu tür tarifelere tersine artan ya da gerileyici vergiler de denir.

VERGİ AŞAMALARI

Tarh: Vergileme tekniği açısından tarh, bir mükellefin ödemesi gereken vergi tutarının hesaplanması, Hazine adına bir vergi alacağının belirlenmesi için yapılan idari bir işlem niteliğindedir

Tebliğ: Vergilemenin hüküm ifade edebilmesi bakımından, vergileme ile ilgili belgelerin süresi içinde ve usulüne uygun bir şekilde yükümlülere bildirilmesidir.

Tahakkuk: Verginin kesinleşmesi, ödenme aşamasına gelmesidir.

Tahsil: Verginin tahsili, vergi borcunun ilgili vergi dairesine ödenmesidir. Tahsil yöntemleri; iltizam, ihale, temsilciler aracılığıyla, emanet usulü, kaynakta kesme, mükellefin ödemesidir.

7. ÜNİTE

VERGİ TÜRLERİ

VERGİ TÜRLERİ

Gelir Üzerinden Alınan Vergiler: Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi

Servet ve Servet Transferinden Alınan Vergiler: Emlak vergisi, MTV, Veraset ve İntikal

Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler: Muamele vergileri (Toplu – yaygın), ÖTV, KDV, Gümrük vergisi, Bankacılık ve Sigortacılık muamele vergisi, taşıt alım vergisi...

Gelir Vergisi: Gelirin tanımlanmasında iki teoriden söz edilebilir. Birincisi Kaynak Teorisidir. Kaynak teorisine göre gelir bir gerçek kişinin üretim faktörlerini üretim sürecine sokması karşılığı yaratmış olduğu hasıladan oluşur. Böylece üretim dışı elde edilen gelirler, miras, bağış, sayısal loto, millî piyango gelirleri kaynak teorisine göre elde edilmiş gelir olarak kabul edilmeyecektir. İkinci teori ise Net Artış Teorisidir. Bu teoriye göre gelir bir gerçek kişinin belli bir dönemde harcamalarıyla varlıklarında meydana gelen artış veya azalışların toplamıdır.

Gerçek kişiler sadece bir kaynaktan gelir elde edebilecekleri gibi değişik kaynaklardan da gelir elde edebilirler. Böylece bireylerin gelirlerini ayrı ayrı veya toplu hâlde vergilendirme sorunu ortaya çıkmaktadır. Gelirlerin ayrı vergilendirilmesi sedüler gelir vergisini; toplu vergilendirilmesi ise üniter gelir vergisini ortaya çıkarmıştır.

Sedüler Gelir Vergisi: Sedüler gelir vergisinde, gerçek kişilerin tüm kazançları birbirleriyle bağlantı olmaksızın ayrı ayrı ele alınarak vergilendirilir

Üniter Gelir Vergisi: Üniter gelir vergisinde, gerçek kişilerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri tüm kazanç ve iratlar toplanır, varsa diğer kaynaklardaki zararlar mahsup edilir ve bulunacak safi kazançta artan oranlı bir tarife uygulanarak vergi hesaplanır.

Kurumlar Vergisi: Gelir vergisi gerçek kişilerin gelirleri üzerinden alınırken kurumlar vergisi tüzel kişiliğe sahip bazı kurum ve kuruluşların kazançları üzerinden alınmaktadır. Tüm tüzel kişilikler kurumlar vergisine tabi değildir. Kolektif şirketler, adi komandit şirketler tüzel kişiliği olmasına rağmen gelir ve kurumlar vergisi kapsamına alınmazken; tüzel kişiliği olmayan dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları kurumlar vergisinin kapsamına alınmıştır.

Kanunun 32'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan %20 oranı, kurumların 2021 yılı vergilendirme dönemine ait kurum kazançları için %25, 2022 yılı vergilendirme dönemine ait kurum kazançları için %23 olarak uygulanır.

8. ÜNİTE

DEVLET BÜTÇELERİ

DEVLET BÜTÇESİ

Devlet bütçesi, devlet harcamaları ile gelirlerinin geleceğe yönelik tahminlerini ayrıntılı biçimde gösteren ve gerek giderlerin yapılmasına gerekse gelirlerin toplanmasına izin veren bir kanundur. Devlet bütçemiz yasal dayanağını 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu'ndan almaktadır. Bütçe yürütmenin yasamadan bir yıllığına izin aldığı bir kanundur.

BÜTÇE İLKELERİ

Genellik İlkesi: Devletin bütün gelirlerinin ve giderlerinin tam olarak bütçede yer alması olup, ayrı ayrı gösterilmesi ve kamu gelirlerinin önceden belirli bir hizmete karşılık olarak gösterilmeksizin bütün kamu giderlerinin karşılığı olarak kabul edilmesidir. Bütçenin tüm gelir ve gideri kapsamıdır.

İki yöntemle sağlanır:

- **Adem-i Tahsis Yöntemi:** Toplanan gelirin herhangi bir hizmete ayrılamamasıdır.
- **Gayrisafi yöntem:** Gelirler toplanırken yapılan giderlerin düşülmemesi rakamların ayrı ayrı yer almasıdır.

Birlik İlkesi: Tüm devlet gelir ve giderlerinin tek bir bütçede gösterilmesidir.

Mali Saydamlık İlkesi: Her türlü kamu kaynağının elde edilmesinde ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyunun zamanında bilgilendirilmesidir.

Şeffaflık – Saydamlık – Alenilik İlkesi: Bütçe sürecinin her aşamasında ortaya çıkan tüm bilgi ve belgelerin herhangi bir kısıtlama olmaksızın kamuoyunun bilgisine ve kullanılmasına sunulmasıdır.

Ön İzin İlkesi: Bu ilke, mali yıla girilmeden önce bütçenin onaylanmış ve kanunlaşmış olmasını öngörmektedir.

Yıllık Olma İlkesi: Bütçe kanununun süresinin 1 yıl olmasıdır.

Açıklık – Anlaşılır Olma İlkesi: Tüm belgelerin kamuoyunun anlayabileceği şekilde basit ve açık olmasıdır.

Hesap verilebilirlik: Bütçe sürecinde yetkili kılınmış mercilere karşı sorumluluk taşınmasıdır.

Samimiyet ilkesi: Bütçeyi hazırlarken gerçeğe yakın tahminler yapmaktır.

Doğruluk ilkesi: Bütçe tahminlerinin ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullara uygun olmasıdır.

Sınırlı yetki ilkesi: Bütçe kanununa bütçe dışında hüküm konulamaz.

Denklik ilkesi: Gelir ve giderin eşit olmasıdır.

Tasarruf ilkesi: En az harcama ile en fazla hizmetin sağlanmasını savunur.

Giderlerin önceliği ilkesi: Hazırlık ve onaylanma aşamalarında öncelikle giderler ele alınır.

Bölümler Halinde Onay İlkesi: Giderler mecliste bölümler halinde onaylanır.

Türk Bütçe Sistemi (5018 Sayılı Kanun)

Merkezi Yönetim bütçesi + Sosyal güvenlik kuruluşları bütçesi + yerel yönetimler bütçesi

MERKEZİ DEVLET BÜTÇESİNDE;**A.GENEL BÜTÇELİ KURULUŞLAR:**

(Bakanlık, TBMM, Cumhurbaşkanlığı, mahkemeler... gibi)

B. ÖZEL BÜTÇELİ KURULUŞLAR:

YÖK, Üniversite, Genel müdürlükler

NOT: Genel müdürlüklerinden Devlet Su İşleri, Meteoroloji, Emniyet, Tapu ve Kadastro, Petrol İşleri, Basın yayın ve Enformasyon Genel Müdürlükleri genel bütçeli kuruluştur)

C. DÜZENLEYİCİ DENETLEYİCİ KURULUŞLAR:

Radio ve Televizyon Üst Kurulu, Bilgi Teknolojileri Ve İletişim Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurum, Kamu Gözetimi, Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Nükleer Düzenleme Kurumu

Bu kuruluştardan genel ve özel bütçeli kuruluşlar yedek ödenek alabilirken, düzenleyici kuruluşlar hazine yardımı alırlar.

Merkezi Yönetim Bütçesinin hazırlanması ve onaylanması şu aşamalardan geçer:

- Orta Vadeli Program (OVP)
- Orta Vadeli Mali Plan (OVMP)
- Bütçe Çağrısı ve Bütçe Hazırlama Rehberi
- Bütçe Tekliflerinin Hazırlanması & Bütçe Kanun Teklifinin Sunulması
- Bütçe Kanun Teklifinin Görüşülmesi

NOT: 2004'te bütçeye getirilen yenilikler:

Orta vadeli program ve orta vadeli mali plan (3 yıl), stratejik plan (5 yıl), performans temelli bütçe (çıktı), mali saydamlık, hesap verilebilirlik

BÜTÇE HAZIRLANMASI SÜRECİ:**1. Orta Vadeli Program (Yeni Ekonomik Program)**

Orta vadeli (3 yıl) programı Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı hazırlar. Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanması ve resmi gazete yayınlanması ile hazırlıklar başlamış olur.

(Eylül ayının ilk hafta sonuna kadar)

2. Orta vadeli mali planı

Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı hazırlar. Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanır ve resmi gazetede yayınlanır.

(Eylül'ün ikinci haftası)

3. Bütçe çağırısı

Bütçe Çağırısı ve bütçe rehberini Cumhurbaşkanlığı hazırlar ve resmi gazetede yayınlanır. (Eylül'ün ikinci haftası)

Genel bütçeli kuruluşların gider teklifini cumhurbaşkanı hazırlar, diğer bütçeler ise ilgili idarelerce hazırlanır.

Kuruluşlar eylül sonuna kadar gider tekliflerini cumhurbaşkanına gönderir.

NOT: TBMM, Sayıştay ve Düzenleyici Denetleyici kuruluşların bütçesi direkt meclise kendileri tarafından gönderilir. (Eylül sonu) Bu kuruluşlar teklifin bir örneğini cumhurbaşkanına gönderirler.

Genel bütçelerin gelir bütçesini cumhurbaşkanlığı hazırlar ve en geç 17 ekimde (mali yıldan 75 gün önce) cumhurbaşkanı tarafından meclise gönderilir.

Bütçe mecliste önce bütçe komisyonunda görüşülür. Komisyon 30 üyedir. (Üye dağılımı meclisteki sandalye sayısına göre belirlenir.) Komisyonun rakamları değiştirme yetkisi vardır. Komisyon 55 günde görüşür.

Bütçe komisyonundan sonra genel kurulda görüşülür. 20 günde görüşülür ve oylanır. Onaylanırsa cumhurbaşkanı imzasıyla resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girer.

Bütçe mecliste onaylanmazsa geçici bütçe yapılır.

Bütçe Denetimi:

- **İdari Denetimi:** Hazine ve Maliye bakanlığı
- **Yargı denetimi:** Sayıştay (genel uygunluk bildirimi)
- **Yasama Denetimi:** TBMM yapar.

9. ÜNİTE

MAHALLİ İDARELER BÜTÇESİ

- **İdari vesayet:** Merkezden yönetimin yerel yönetimi denetleme yetkisi (hiyerarşi)
- **Mali tevzin:** Merkez ile yerel yönetim arasında gelir görev paylaşımı
- **Yetki Genişliği:** Merkezden yönetimin bazı yetkileri yerele devretmesi

Yerel Yönetimlerin Karar Organları Seçimle Belirlenir.

BELEDİYELER

Belediyenin organları:

Belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanıdır. Belediye meclisi, belediyenin karar organıdır.

Belediyenin gelirleri:

- Kanunlarla gösterilen belediye vergi, resim, harç ve katılma payları.
- Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan pay.
- Genel ve özel bütçeli idarelerden yapılacak ödemeler.
- Taşınır ve taşınmaz malların kira, satış ve başka suretle değerlendirilmesinden elde edilecek gelirler.
- Belediye meclisi tarafından belirlenecek tarifelere göre tahsil edilecek hizmet karşılığı ücretler.
- Faiz ve ceza gelirleri
- Bağışlar.
- Her türlü girişim, iştirak ve faaliyetler karşılığı sağlanacak gelirler.

Büyükşehir belediyelerinde büyükşehir sınırları ve mücavir alanları içinde belediyelerince tahsil edilen emlak vergisi tutarının tamamı ilgili ilçe ve ilk kademe belediyeleri tarafından alınır. Bunlardan büyükşehir belediyesi-ne veya özel idareye ayrıca pay kesilmez.

Belediye Vergileri: İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Haberleşme Vergisi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi (Emlak Vergisi uygulamada belediyelere bırakılmıştır ancak belediye gelirleri kanununda yer almaz)

Belediye Bütçesi: Belediye başkanı tarafından hazırlanan bütçe tasarısı Eylül ayının birinci gününden önce encümene sunulur ve İçişleri Bakanlığına gönderilir. İçişleri Bakanlığı belediye bütçe tahminlerini konsolide eder ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca merkezi yönetim bütçe tasarısına eklenmek üzere Eylül ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına bildirir. Encümen, bütçeyi inceleyerek görüşüyle birlikte Kasım ayının birinci gününden önce belediye meclisine sunar. Meclis bütçe tasarısını yılbaşından önce, aynen veya değiştirerek kabul eder. Ancak, meclis bütçe denkliliğini bozacak biçimde gider artırıcı ve gelir azaltıcı değişiklikler yapamaz. Kabul edilen bütçe, mali yılbaşından itibaren valinin onayıyla yürürlüğe girer.

İL ÖZEL İDARESİ

İl özel idaresinin organları il genel meclisi, il encümeni ve validir. İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır.

İl özel idaresinin gelirleri:

- Kanunlarla gösterilen il özel idaresi vergi, resim, harç ve katılma payları.
- Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar.
- Genel ve özel bütçeli idarelerden yapılacak ödemeler.
- Taşınır ve taşınmaz malların kira, satış ve başka suretle değerlendirilmesinden elde edilecek gelirler.
- İl genel meclisi tarafından belirlenecek tarifelere göre tahsil edilecek hizmet karşılığı ücretler.
- Faiz ve ceza gelirleri.
- Bağışlar.
- Her türlü girişim, iştirak ve faaliyetler karşılığı sağlanacak gelirler.

İl Özel İdaresi Bütçesi: Vali tarafından hazırlanan bütçe tasarısı Eylül ayı başında il encümenine sunulur. Encümen, bütçeyi inceleyerek görüşüyle birlikte Kasım ayının birinci gününden önce il genel meclisine sunar. İl genel meclisi bütçe tasarısını yıl başından önce aynen veya değiştirerek kabul eder. Ancak, meclis bütçe denkliğini bozacak biçimde gider artırıcı ve gelir azaltıcı değişiklikler yapamaz. Mecliste onaylanan bütçe İç işleri Bakanlığına gönderilir.

NOT: Genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının yüzde 1,50'si büyükşehir dışındaki belediyelere, yüzde 4,50'si büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ve yüzde 0,5'i il özel idarelerine ayrılır. Büyükşehir belediye sınırları içinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının yüzde 6'sı ile genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamı üzerinden büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ayrılan payların yüzde 30'u büyükşehir belediye payı olarak ayrılır.

KÖY

Köyün yürütme organı muhtar, danışma ve karar organı ise köy derneği ile ihtiyar meclisidir.

Köy bütçesi: Köy bütçesi, muhtarın başkanlığında ihtiyar meclisi tarafından hazırlanır. Bütçenin hazırlanışına ilişkin ayrıntılara, İçişleri Bakanlığının yukarıda belirtilen talimatında yer verilmiştir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığı "bütçe örneği" bastırıp köylere dağıtmıştır. İhtiyar meclisi, köyün bütçesini örneğe uygun olarak hazırlayıp, kabul eder. Sonrada, onanmak üzere bağlı oldukları ilçe veya ile gönderir. Kaymakam veya vali onaylamadan önce düzeltme yapabilir veya ihtiyar meclisine yaptırabilir. Bütçenin yürütücüsü muhtardır. Ödenek değişikliği gerekirse bunun ihtiyar meclisi tarafından yapılması ve vesayet makamı tarafından onaylanması gerekir. Kesin hesaplar sayman görevini de üstlenmiş muhtar tarafından düzenlenir.

10. ÜNİTE

DEVLET BORÇLARI

DEVLET BORÇLARI

Devletin en önemli gelir kaynağı vergilerdir. Ancak, vergilerin kamu harcamalarını karşılamaya yetmediği, yani, bütçe açığı söz konusu olduğu zaman devlet borçlanmak zorunda kalmaktadır.

Bütçe açığı, belirli bir dönem içinde olağan kamu gelirleri ile kamu giderleri arasındaki farktır.

Kamu borçları ise belirli bir dönem kesitinde o zamana kadar oluşmuş olan bütçe açıklarının toplam değeridir.

DEVLET BORÇLARININ ÖZELLİKLERİ

Modern devletlerin gelir kaynakları içinde borçlanma, vergiden sonra ikinci önemli gelir kaynağı türüdür. Ancak bu gelir kaynağını, vergiden ayıran birkaç temel özelliği vardır.

DEVLET BORÇLARI

- Vergiler devletin asli gelir kaynağı iken borçlanma geçici bir gelir kaynağıdır. Yani devlet vergi olarak aldığı tutarları ileride mükellefe geri vermeyeceği halde, borçlanmada, alınan paraları faiz ve ana paralarıyla iade yükümlülüğüne gitmektedir.
- Vergiler zorunlu bir ödeme iken, borçlanma bazı istisnalar dışında gönüllülük esasına dayanır.
- Vergiler karşılıksız iken, borçlanmada ise devlet borç verene karşı maddi bir yükümlülüğe girmektedir.
- Vergiler iç kaynaklardan, borçlanma ise hem iç hem de dış kaynaklardan elde edilebilir.
- Vergiler, toplandığı dönemdeki nesil üzerinde bir yük oluşturur iken borçlanma gelecek nesiller üzerinde potansiyel bir yük oluşturmaktadır.

Genel olarak borçlanmada etkili olan başlıca nedenler arasında;

- Bütçe açıklarının giderilmesi,
- Savunma giderleri için finansman sağlanması,
- Ekonomik dengeyi sağlayıcı veya koruyucu etkiler yaratılması,
- Büyük yatırım ve reformların finanse edilmesi,
- Kaynak dağılımı ve kullanımında etkinlik sağlayıcı etkiler yaratılması,
- Tasarrufların belirli yatırımlara kanallanması,
- Vadesi gelmiş borçlara finansman sağlanması,
- Olağanüstü harcamaların (doğal afetler, savaş vb.) karşılanması, belirtilebilir.

KLASİK VE MODERN MALİYECİLERE GÖRE DEVLET BORÇLANMASI

Olağan üstü durumlar dışında devlet borçlanmasına karşı olan klasik maliye anlayışı, 1929 Büyük Buhranı ve Keynes'in görüşleriyle birlikte terkedilmiştir.

Modern maliye yaklaşımı, ekonomik ve sosyal koşullar gerektirdiğinde devletin borçlanmasının zorunlu ve gerekli olduğunu kabul etmiştir.

Klasik maliyecilere göre devlet borçlanması: (Negatif Görüş)

- Borçlanma, özel kesimdeki verimli kullanılabilecek fonların kamu kesimine geçmesini ifade eder.
- Bireylerin tasarruflarını ve milli sermayeyi azaltır.
- Borçlanma, olağanüstü bir gelirdir ve olağanüstü durumlar dışında başvurulmamalıdır.
- Borçlanma, pahalı bir gelirdir.
- Borçlanma, devletin asli geliri değildir.
- Borçlanma, vergilerin öne alınmış veya iskonto ettirilmiş şeklidir.
- Borçlanma, bugün alınması gereken vergilerin geleceğe ertelenmesidir.
- Borçlanma, gelecek nesiller üzerine yüküdür.

KLASİK VE MODERN MALİYECİLERE GÖRE DEVLET BORÇLANMASI**Modern maliyecilere göre devlet borçlanması:**

- Borçlanma, ekonomik ve sosyal koşullar gerektirdiğinde zorunludur.
- Ülkenin vergileme kapasitesine ulaşılması veya vergi almanın mümkün olmadığı dönemlerde, kamu giderlerini karşılamak için elde edilen borçlanma; asli bir kamu geliridir.
- Özel kesimden daha verimli kullanıldığı sürece bireylerin tasarruflarını ve milli sermayeyi azaltmaz.
- Borçlanma, olağan bir kamu geliridir.
- Borçlanma, vergilerin öne alınmış veya iskonto ettirilmiş hali değildir.
- Devletin borçlanma ile elde ettiği geliri faizin üzerinde bir gelirle kullanabilmesi hâlinde gelecek nesillere yüklemiş olmayacaktır.
- Borçlanma, gelecek nesiller üzerine yük değildir. Ancak borcun ana para ve faizi vergilerle ödendiği ve vergi ödeyenlerle borç faizinden yararlananlar farklı kişiler olduğu için aynı nesil içinde gelir dağılımını bozabilir.

DEVLET BORÇLARININ SINIFLANDIRILMASI

1. CEBİR UNSURUNA GÖRE	2. VADESİNE GÖRE	3. KAYNAĞINA GÖRE
1.1. CEBRİ	2.1. KISA VADELİ (DALGALI)	İÇ BORÇ
1.2. İHTİYARİ (GÖNÜLLÜ)	2.2. UZUN VADELİ (KONSOLİDE)	DIŞ BORÇ

CEBRİ (ZORLAYICI) – CEBRİ OLMAYAN (İHTİYARİ – GÖNÜLLÜ) BORÇLAR

Devlet borçlanmasını vergilerden ayıran özelliklerinden biride borçlanmanın kişilerin rızasına dayanmasıdır.

CEBRİ (Zorlayıcı) borçlanmalar, devletin normal gelir kaynağı değildir. Bu yöntemle daha çok savaş ve savaş sonrası yıllarda yaşanan önemli ekonomik problemlerin yaşandığı dönemler de başvurulduğunu belirtmek gerekir.

Bununla birlikte çeşitli ülkelerde, bankaların, sosyal güvenlik kuruluşlarının ve bazı kurumların kaynaklarının bir bölümünü hazine bonosu veya devlet tahvilini almaya zorlayan kanun hükümleri bulunmaktadır. Bu hükümler çoğu zaman bu kurum ve kuruluşları belirli risklerden korumak olsa da zorlayıcı borçlanma ile aynı sonucu doğurmaktadır.

Cebri olmayan (ihtiyari – gönüllü) borçlanmalar, borçlanmada finansman ihtiyacı duyan devlet veya kamu tüzel kişisi tahvil, bono gibi borçlanma enstrümanları ihraç edip bunları para ve sermaye piyasalarına arz eder.

İÇ – DIŞ BORÇLANMA

İç borçlanma, kamu kesiminin ülke sınırları içindeki kişi ve kurumlara milli para cinsinden borçlanmasıdır. Bu tanıma göre, iç borçlanmada hem kişi ve kurumların uyuşuğu hem de milli para cinsinden yapılıyor olması önemlidir. Aşağıda metnizi yazım kurallarına, noktalama işaretlerine ve Türkçenin imla kurallarına uygun olarak düzenledim:

İç Borçlanmanın Temel İktisadi Niteliği

İç borçlanmanın temel iktisadi niteliği, satın alma gücünün özel ve kamu kesimi arasında el değiştirmesidir. İç borçlanma, ülkenin kullanabileceği kaynakları (tasarrufları) artırmaz, ek kaynak sağlamaz.

İç Borçlanmanın Kaynakları

Devlet, normal şartlarda iç kaynaklardan borçlanır. Ülkemizde devlet adına borçlanma görevini üstlenen Hazine Müsteşarlığı'nın borçlanabileceği başlıca iç kaynaklar şunlardır:

- Kişiler ve firmalar
- Bankalar
- Kamu kurum ve kuruluşları
- Merkez Bankası (Devlet borçlarının Merkez Bankası'na para basılarak ödenmesine “monetizasyon” denir.)

İÇ BORÇ

İç Borçlanmanın Türleri

İç borçlar, borçlanmanın vadesi, borçlanmadaki teminat unsuru ve borç verenin isteğine bağlı olup olmaması kıstasına göre sınıflandırılabilir.

A. Vadesine Göre İç Borçlar

Devlet borçlarının vadelerine göre sınıflandırılması, en çok kullanılan ayrımlardan biridir.

- Kısa vadeli borçlar: Süresi bir yıla kadar olan borçlardır.
- Orta vadeli borçlar: Vadesi bir ile beş yıl arasında olan borçlardır.
- Uzun vadeli borçlar: Süresi beş yıldan fazla olan borçlardır.

Bazen süresi bir yıla kadar olan borçlara kısa vadeli, bir yıldan uzun olanlara ise uzun vadeli borçlar denilebilmektedir. Diğer yandan kısa vadeli borçlara “dalgalı borçlar” da denilmektedir.

İÇ BORÇLANMA

ÖNEMLİ!!!

- Kısa vadeli iç borçlanmaya gidilmesinin en önemli nedeni, bütçenin gelir ve giderleri arasında yıl içinde ortaya çıkan açığı kapatma çabasıdır.
- Kısa vadeli borçlanma araçlarının olduğu piyasaya **para piyasası**, uzun vadeli borçlanma araçlarının kullanıldığı piyasaya ise **sermaye piyasası** denilmektedir.
- Uzun vadeli borçların normal kaynağı, piyasada uzun süreli yatırım fırsatı bekleyen tasarruflardır. Uzun vadeli borçlar, devlet tahvilleri ile yapılır ve 5, 10, 20 yıl gibi çeşitli vadeler taşıyabilir.

Süresiz Borçlanma

Süresiz borçlanmada devlet, anaparayı değil, yalnızca borcun faizini ödemeyi taahhüt etmektedir. Süresiz tahvilleri ellerinde bulunduranların talep edecekleri tek husus, öngörülmüş faizin belli sürelerde kendilerine ödenmesidir.

İÇ BORÇ

Kısa Vadeli (Dalgalı borçlar) İç Borçlanma Araçları

İÇ BORÇ ŞEKİLLERİ

- Hazine Bonosu:** Devletin kısa v. adeli nakit ihtiyacını karşılamak için çıkarılan ve vadesi maksimum 1 yıl olan devlet borçlanma senedir.
- Hazine Kefaletine Haiz Bonolar:** Merkezi Yönetim dışında kalan kamu kuruluşlarının Hâzinenin Kefaletini alarak maksimum 9 aylık çıkardıkları kâğıtlardır.
- Merkez Bankası Avansları:** Merkez Bankasının hazineye avans vermesidir. 2001’de kaldırıldı.
- Bütçe Emaneti:** Ödeme emri belgesine bağlandığı halde yıl içerisinde ödenmeyen tutarlar bütçede emanet hesabına alınır.
- Adi Emanet:** Gerçek ve tüzel kişiler tarafından hazineye geçici olarak yatırılan paralar olup geçici teminat, kesin teminat, hacizli malların satışından doğan paralar, ...

DIŞ BORÇLANMA

Bir ülkenin iç borçlanma yerine dış borçlanma yolunu tercih etmesinde iki temel gerekçe öne çıkar:

- Dış borçlanma, iç borçlanmanın aksine ekonomi içindeki kaynaklara ek kaynak sağlamaktır.**
- Yabancı mal ve hizmetlere duyulan ihtiyacı karşılamak için döviz olarak (ithalat için) yeni ödeme imkânları elde etmektir.**

Dış Borçların Sınıflandırılması

Dış borçlar, kendi içinde borçlanmanın niteliğine göre ve borçlanmanın kaynağı olmak üzere çeşitli yönleriyle sınıflandırılabilir.

A. Borçlanmanın Niteliğine Göre Sınıflama

DIŞ BORÇ ŞEKİLLERİ

- Devirli – Garantili Krediler:** Kamu kurumlarına finansman sağladığı krediler DEVİRLİ, kamu kurumunun sağladığı ancak hâzinenin garantör olduğu krediler GARANTİLİ kredilerdir. Her ikisinde de kamu kurumu borcunu ödemezse, borcunu HAZİNE ÖDER.
- Kalkınma Kredileri:** Daha çok sermaye malı şeklinde verilen veya yatırımların finansmanında kullanılmak üzere verilen kredilerdir.

2.1. Proje – Program Kredileri:

Proje: kalkınma planlarında yer alan kamu – özel sektör üretim ünitelerinin oluşturulması için açılan kredilerdir. (Dünya Bankasının verdiği krediler)

Program: Ekonomik istikrar, bütçe açıklarının finansmanında kullanılan kredilerdir. (IMF)

- 2.2. Bağlı – Serbest Krediler:** Krediyi veren ülke kendi ülkesinden malların satın alınması koşuluyla kredi verirse, bu tip kredilere (orijinde) bağlı krediler denir. Herhangi bir koşul yoksa Serbest kredidir.

2.3. İhracat (Satıcı) Kredileri: Özel firmaların yatırım projeler için büyük mali kuruluşların denetiminde sağlanan kredilerdir. Krediyi satıcı firmalar verir.

2.4. Borç Erteleme – Refinansman Kredileri:

Refinansman: Borcun borçla kapatılmasıdır.

Borç Erteleme (Tecil): Vadesi dolan bir borcun ilk faiz oranına göre daha düşük bir faiz oranıyla ileriki yıllara ertelenmesidir.

3. Teknik Yardım Kredileri: Gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere yapılan teknolojik yardımlardır. Dünya Sağlık Teşkilatı, BM Gıda ve Yardım Teşkilatı, Sanayi Kalkınma Teşkilatı.

4. Bağışlar ve Askeri Yardımlar

DIŞ BORÇLANMA

B. Borçlanmanın Kaynağına Göre Sınıflama

a) Devletten Devlete Borç Verme:

Hükümetler arası borçlanma, günümüzde sık rastlanan bir borç türüdür. Çoğu kez, devletler arası yardım programı niteliğindedir.

b) Uluslararası Kuruluşlardan Borçlanma:

Uluslararası yardım ilişkilerini geliştirmek için özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra çok uluslu kurumlar kurulmuştur. Bu kurumların amacı, ülkelerin kalkınması için gerekli finansal desteği sağlamaktır. IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası, çok uluslu kredi kurumlarının en önemlileridir. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Kalkınma Bankası gibi kuruluşlar da çok uluslu kredi kurumlarına örnek teşkil etmektedir.

c) Dış Borçların Konsorsiyumu ve Bankalar Konsorsiyumu:

Konsorsiyumlar, geçici mali birliklerdir. Bazı az gelişmiş ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak üzere, o ülkeye kredi vermek isteyen gelişmiş ülkelerle uluslararası ekonomik kuruluşların oluşturdukları konsorsiyumlar bulunmaktadır.

DEVLET BORÇLARI ÖDEME YÖNTEMLERİ

- 1. Zorunlu ödeme:** Borç sözleşmesi gereği sözleşmede yer alan şartlar dâhilinde yapılan borç ödemesidir. Daha önce yapılan sözleşmelerde borcun hangi tarihte geri ödeneceği hüküm altına alınmakta ve ilgili tarihte ödeme yapılmaktadır.
- 2. İhtiyari ödeme:** Devletin mali durumunun iyi olduğu dönemlerde henüz vadesi gelmemiş borçların ödemesidir.
- 3. DrPrice otomatik amortisman yöntemi:** Devletin borçlarını ödeyebilmek için fon oluşturduğu ve devlet harçlarının otomatik olarak bu fondan elde edilen faizlerle ödendiği ödeme yöntemi. Devletin önceden ihraç ettiği tahvillerin bir kısmını satıl alması, daha sonra bu tahvillerin faiz gelirleriyle yeni tahviller satın alması, tüm borç stokunun tasfiye edilene dek bunun sürdürülmesidir.

Olağanüstü borç yönetimi:

Normal koşulların dışında uygulanan borç yönetimi işlemleri olağanüstü borç yönetimi olarak adlandırılmaktadır. Olağanüstü borç yönetimi, hükümetlerin ekonomik açıdan beklenmeyen durumlar ile karşılaşmaları sonucunda ortaya çıkan borç yönetimi işlemleridir. Devletin olağanüstü borç yönetim tekniği olarak başvurduğu işlemler konversiyon ve konsolidasyon olarak adlandırılmaktadır.

Konsolidasyon (TAHKİM): Kısa vadeli borçların uzun vadeli borçlarla değiştirilmesi

Konversiyon: Yüksek faizli borçların düşük faizli borçlarla değiştirilmesi

Röfinansman kredisi: Eski borcun yeni borçla kapatılmasıdır.

Moratoryum: Devletin borcunu ödeyemediğini ilan etmesidir.(borç silinmez yeniden anlaşılır.)

Borcun reddi: Devletin borcunu ödemeyeceğini ilan etmesidir. (Borç silinir.)

Monetizasyon: Borcun para basılarak ödenmesi (iç borç)

İç borç GSMH'yi direkt etkilemezken dış borç GSMH'yi etkiler.

Borçlanmanın ana çıkarı faizdir. Yan çıkarları ise vergi ödenmesi, ihalelerde teminat sayılması...

Rachat: Devletin kendi borç senetlerini kendisinin satın almasıdır.